

A SZERZŐI JOG KORLÁTOZÁSA

- Az ép és az éphez közeli látásnál az olvasás sebessége és a fókuszta-volság megfelelő mértékű, az apróbb betűk olvasása okozhat problémát.
- A gyengénlátás esetén az olvasás jellemzően nagyító eszközzel történik; három fokozata ismert:
  1. mérsékelt látás-sérülés;
  2. súlyos látás-sérülés (az olvasás tempója lassul);
  3. nagyon súlyos látás-sérülés (alternatív olvasási mód lehet szükséges).
- A vakság(hoz közeli) állapot enyhébb formája a teljeshez közeli látásvesztés, súlyosabb formája a teljes vakság, a síkolvasás nem lehetséges.
- Tanulási nehézség során az átlagos vagy átlag feletti képességekkel rendelkező gyermek megmagyarázhatatlanul elmarad az elvárható teljesítménytől; gyakori formája az olvasást érintő diszlexia.

Az Infojegyzet a Kormány [T/1358.](#) számon benyújtott törvényjavaslatához nyújt háttér-információkat. Az összeállítás ismerteti a látássérültek és az olvasási nehézséggel küzdők érdekében kialakított szerzői jogi korlátozásokat.

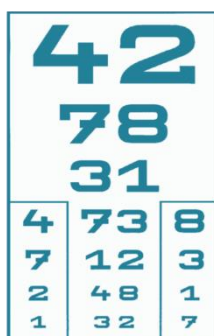
Az alkotó tevékenység tisztelete és védelme a szellemi tulajdon-jog feladata. A jogterületnek két nagy ága alakult ki, a szerzői jogok és az iparjogvédelem, előbbi esetében az egyéni jelleg és az eredetiség alapozza meg védelmet, míg az utóbbinál az újdonság keletkezésére vezethető vissza az oltalom.

A szerzői jog – az iparjogvédelemmel ellentétben – az alkotás megszületésével automatikusan létrejön, nem szükséges külön regisztráció. A védelem kiterjed a mű nyilvánosságra hozatalára, feldolgozására és fordítására egyaránt, ezekben az esetekben a szerzői jog tulajdonosának hozzájárulása szükséges. A szerzői jog széles körű védelmet biztosít a műveknek, a klasszikus művészeti alkotások mellett kiterjed a hangfelvétel-előállításra, illetve a térképekre is (sztnh.gov.hu).

A MARRÁKESI SZERZŐDÉS

A látássérültek és olvasási nehézséggel küzdők számára világszinten csekély számban érhetők el az akadálymentesített könyvek és kulturális kiadványok. A Marrákesi Szerződés (MSz) ennek a globális hiány-

A LÁTÁSZAVAR FOKOZATAI

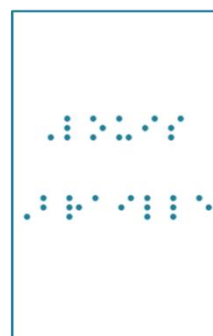
ÉP LÁTÁS

Megfelelő olvasási sebesség

GYENGÉN LÁTÁS

Olvasás jellemzően nagyító eszközzel vagy nagyított szöveggel

VAKSÁG

Síkolvasás nem lehetséges

Forrás: Infoszolg/Látássérült (látásfogyatékos) gyermekek, tanulók komplex vizsgálatának diagnosztikus protokollja, Educatio, 2012.

nak az enyhítését célozza azzal, hogy korlátozza a szerzői jog védelmét: a műveket engedélykérés nélkül elérhetővé teszi a látássérült vagy a nyomtatott szöveget más okból olvasni képtelen személyek számára.

Több éves előkészítő munkát követően az MSz-t 2013 júniusában fogadta el a Szellemi Tulajdon Világszervezete ([WIPO](#)). Az ENSZ tagszervezeteként működő WIPO jelenleg 191 tagot számlál, a tagok között található Magyarország és az Európai Unió valamennyi tagállama. A szerződés 2016. szeptember 30-án lépett életbe.

A szerződés előzménye az ENSZ keretében elfogadott Fogyatékosággal Élő Személyek Jogairól szóló Egyezmény ([CRPD](#)) és a hozzá fakultatív módon kapcsolódó Jegyzőkönyv megszületése. A Magyarországon törvénybe iktatott CRPD deklarálja, *"a szellemi tulajdonjogokat védő jogszabályok ne jelentsenek észszerűtlen vagy megkülönböztető akadályt a fogyatékosággal élő személyek kulturális anyagokhoz történő hozzáféréseivel szemben."* ([2007. évi XCII. törvény](#)).

Az MSz két külön jogterület – a szerzői jog és a fogyatékosággal élő személyek joga – közötti egyensúly megteremtésére törekszik, az eltérő jogi területek kötelezettségeinek és elveinek tiszteletben tartása mellett. **Az MSz a nyomtatott szöveget olvasni képtelenek érdekeit szem előtt tartva összehangolja a szerzői jog alóli kivételeket.** A jogilag kötelező érvényű szerződés egységes megközelítést hoz globális szinten az akadálymentesített művek kezelésében, és pótolja azokat a jogi hiányosságokat, amelyek megakadályozták a CRPD-ben lefektetett elvek gyakorlati megvalósulását.

Az MSz megállapította a **kedvezményezettek körét**, akik a szerzői jog védelme alól kivont művekhez hozzáférhetnek. A kedvezményezettek köre:

- a vakok;
- a látásfunkció zavara miatt nyomtatott szövegek olvasására képtelen személyek;
- a bármely fogyatékoság miatt olvasni képtelen személyek, beleértve a mentálisan és

intellektuálisan károsultakat, vagy a könyv tartásában fizikailag korlátozottakat.

A kedvezményezettek köre nemcsak a tartósan fogyatékosok személyére terjed ki, hanem felöleli az átmeneti vaksággal és látásfunkció zavarával küzdőket is.

A látássérülteket és olvasási nehézséggel küzdőket külső segítők támogatják a nyomtatott szövegek értelmezésében. A szerződés kidolgozó *jogosító szervezetek* néven emelték be a segítőköt, feladatuk ellátásához jogokat rendeltek. A jogosító szervezetek lehetnek a kormányok alá tartozó intézmények, közintézmények (pl. könyvtárak, iskolák), valamint nonprofit szervezetek egyaránt.

Az MSz behatárolja a szerzői jog korlátozásának feltételeit: kitétel, hogy az engedélykötelesség alól kivont mű kizárólag a látássérültek (kedvezményezettek) számára **hozzáférhető formátumú példányok előállítását és átadását** szolgálja.

A kivételek típusai és a hozzá társuló engedélyek:

- **többszörözés:** hagyományos formátumban létrehozott példányok akadálymentes átalakítása (hozzáférhetővé tétele) és azok többszörözése;
- **terjesztés:** hozzáférhető formátumú művek átadása vagy értékesítése kedvezményezetteknek vagy közvetítőként eljáró jogosított szervezeteknek, a terjesztés jogi kerete lehet a tulajdonjog-átadás is;
- **elérhetővé válás:** szkennelés, fájlok felhőben történő elérése, illetve további digi-

A témához kapcsolódó Infojegyzetek

Akadálymentesítés:

[2017/84.](#) *Filmek akadálymentesítése*

[2017/43.](#) *Akadálymentesítés*

[2017/42.](#) *Akadálymentes turizmus*

Szellemitulajdon-jog:

[2017/61.](#) *Használati minták oltalma*

[2017/56.](#) *Építészeti alkotások szerzői joga*

tális eszközök bevonása, a kedvezményezetteknek járó kizárólagosság garanciájával.

Az MSz a nemzeti jog hatáskörébe rendeli annak megállapítását, hogy a kivételért és korlátozásért jár-e ellenszolgáltatás a szerzői jog birtokosának.

A korlátozás kidolgozása mellett az MSz másik sarokköve az **akadálymentesített művek nemzetközi cseréjének elismerése a globális elosztás biztosítása érdekében.** A jogosított szervezetek – a szerzői jog tulajdonosának vagy kezelőjének engedélye nélkül – elérhetővé tehetik vagy terjeszthetik a más államokban jogosított szervezetként működő intézményeknek az akadálymentesített példányokat. Ezzel a lépéssel megvalósul a hozzáférhetővé vált művek nem kereskedelmi célú cseréje.

Az együttműködés kiterjesztése az MSz-hez csatlakozott államokra vonatkozik, vállalva azt a kitétel, hogy az akadálymentesített művekhez csak a kedvezményezettek férnek hozzá (Vakok Világszövetsége: [WBU](#)).

AZ EURÓPAI UNIÓ JOGI SZABÁLYOZÁSA

Az Európai Parlament és a Tanács 2017-ben kiadott rendelete ([2017/1563 rendelet](#)) és irányelve ([2017/1564 irányelv](#)) ratifikálta az MSz-t. A jogszabályok célja, hogy az Unió eleget tegyen jogi kötelezettségeinek, valamint a kedvezményezetteket megillető jogokat egységesítse a tagállamokban.

Az uniós jogalkotás az MSz-ben megfogalmazott **kedvezményezettek körét átülteti, a fogalmat kiterjeszti az érzékelési és olvasási nehézséggel küzdőkre.** Ide sorolhatóak a diszlexiával és tanulási nehézséggel rendelkezők.

Igazodva az MSz-hez, az uniós rendelet biztosítja, hogy a nyilvánosság számára jogszerűen hozzáférhető, a **szerzői és szomszédos jogok védelmében részesülő művek bármely tagállamban hozzáférhetővé és terjeszthetővé váljanak a kedvezményezettek számára.** Ugyanezek a jogok illetik meg az MSz-hez csatlakozott nem tagállami országok fogyatékos állampolgárait is.

Forrás: Infoszolg/A Vakok Világszövetsége ([WBU](#)) útmutatója a Marrákési szerződéshez. é.n.

Az alkotások műfaja és formátuma lehet könyv (beleértve az elektronikus könyveket), sajtótermék (folyóirat, újság, magazin), jelrendszer-alapú alkotás (pl. kotta), vagy egyéb, írásos

formában megjelenő mű; valamint az analóg vagy digitális formában megjelenő alkotások. **A kivétel egyaránt vonatkozik a művekhez kapcsolódó illusztrációkra. A sokszorosítás során elvárt az alkotás integritásának tiszteletben tartása.**

Az akadálymentesített formátumok közé tartozik többek között a **Braille-írás, a nagyított betűs nyomtatás, az adaptált elektronikus könyv, a hangoskönyv, és nem utolsósorban a rádiós műsorszolgáltatás.**

A nemzetközi terjesztést kizárólag a valamelyik tagállamban letelepedett, jogosított szervezetnek minősített, nonprofit alapon működő szervezet – beleértve a közintézményeket – folytathat.

A BRAILLE-ÍRÁS

A taktilis (tapintható) írások közé tartoznak a vonalrendszerű és a **pontrendszerű írások**, valamint az egyéb rendszerek. A vonalrendszerű írás latin betűket imitál domború felületen, a szöveg a látók számára is könnyen érzékelhető. A pontrendszer alapja a papír hátuljára felszúrt, nyomott pontok rendszere, számos formája ismert, ide sorolható a Braille-írás. Az írás névadója Louis Braille, látássérült francia

pedagógus. Magyarországon a Braille-írás az általánosan elterjedt, a ma használatos hazai rendszert Mihalik Lajos dolgozta ki.

A Braille-írás és olvasás elsajátítása összetett agyai folyamat, ismerőjét hozzásegíti az önállóbb életvitelhez.

A Braille-cellában három-három pont helyezkedik el, ebből adódóan 64 változat alakítható ki. (Ismert 8 pontos verzió, nagyobb variációs lehetőséggel; illetve egyéb verziók). A karakterek mérete standardizált, beleértve a pontok méretét, a pontok és a karakterek közötti távolságot, a sortávolságot és a pontmagasságot.

A szövegek rögzítésén túl a Braille-rendszerben megoldható a kottairás, a matematikai jelek és a műszaki tudományokban használt szimbólumok írása, utóbbit a magyar származású Abraham Nemeth fejlesztette ki. A nyelvtanulás támogatására a fonetikai jelek megjelenítése is lehetséges a hatpontos rendszerben. A látássérült gyerekek és a felnőtt korokban látásukat elvesztő személyek számára a Jumbo Braille nyújt segítséget a taktikus olvasás elsajátításához. A Jumbo Braille standardizált méretű pontokat használ, a pontok közötti távolság viszont nagyobb, ezzel könnyítve a tanulás folyamatát ([Pajor, 2009](#)).

Források:

- [2007. évi XCII. törvény](#) a Fogyatékkal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről
- [2016. évi XCIII. törvény](#) a szerzői jogok és a szerzői joghoz kapcsolódó jogok közös kezeléséről
- Az Európai Parlament és a Tanács [2017/1563 rendelete](#)
- Az Európai Parlament és a Tanács [2017/1564 irányelve](#)
- Földiné Angyalossy Zsuzsanna–Gadó Márta–Prónay Beáta: Látássérült (látásfogyatékos) gyermekek, tanulók komplex vizsgálatának diagnosztikus protokollja. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft, 2012.
- Pajor Emese: [Tapintható írásrendszerek, alternatív olvasási módszerek](#). In.: Tapintható írásrendszerek, alternatív olvasási módszerek. Budapest, 2009.
- Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának [honlapja](#)
- A Vakok Világszövetsége (WBU) útmutatója a Marrákési szerződéshez. é.n.

Készítette: Simsa Tünde
Képviselői Információs Szolgálat
E-mail: infoszolg@parlament.hu

infoszolg

Internet: www.parlament.hu/infoszolg
Intranet: intra.parlament.hu/infoszolg/
Tel.: (1) 441-4529; (1) 441-6486